

Tıp Etiği Açısından Yaşamın Sonuna İlişkin Kararlar

Öğr. Gör. Dr. Aslıhan AKPINAR

Hacettepe Üniversitesi
Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı

Hacettepe Biyoetik Merkezi

Genel anlamda tıbbın yapması gereken hastaların acılarını uzaklaştırmak, hastalıklarının şiddetini azaltmak ve hastalıkları tarafından zaptedilmiş olanları bu tür durumlarda tıbbın elinden bir şey gelmeyeceğinin farkında olarak, tedavi etmeyi reddetmektir.

Hipokrat (İ.Ö. 460-370)

Ölüm artık...

Bir sonuç değil,

Günler bazen aylar
süren bir süreç
olarak

Evlerimizde değil,

Hastanede, hatta
yoğun bakım
ünitesinde

Ailemiz ve
yakınlarımızın değil,

Yabancıların
yanında

... gerçekleşmektedir.

Anglo - Amerikan Kùltüründe

- **1976** – Karen Ann Quinlan vakası
- **1983** – President's Commission for the Study of Ethical Problems in Medicine and Biomedical and Behavioral Research. Deciding to Forego Life-Sustaining Treatment: Ethical, Medical, and Legal Issues in Treatment Decisions

**Ne pahasına olursa
olsun kurtarma amacı**

**Kabul edilebilir bir yaşam
kalitesine dönüş için makul
bir beklenti olmadığında
ölüm sürecini uzatmaktan
kaçınma arzusu**

Yaşam desteğini sınırlandırmak: Dünya çapında bir uzlaşma mı? (Veatch, 2004)

- Avrupa – %73 (Sprung, 2007)
- ABD – %79 (SUPPORT, 1995)
- İngiltere ve Cape Town – <%80 (Turner et al, 1996)
- Kanada – %65 (Wood and Martin, 1995)
- İsrail – %91 (Jakobson et al, 2004)
- Hong Kong – %59 (Buckley, 2004)
- Türkiye – %66 canlandırmama emri (İyilikçi, 2004)
- – %58 esirgeme; %56 sonlandırma (Özcan, 2009)
- - %40 esirgeme (Bilgen, 2009)

Yaşamın sonuna ilişkin kararlar;

Hasta açısından – tedaviyi ret

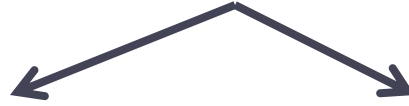
- Hastanın tedavilerin esirgenmesi veya sonlandırılması talebi
- İntihara yardım talebi
- Ötanazi talebi
- Gönüllülük bildiremeyenlerde ötanazi talebi
- Hasta V vekil karşıdır

Hekim açısından

- Tedavilerin esirgenmesi veya sonlandırılması
- Hekim yardımlı intihar
- Gönüllü ötanazi
- Gönüllülük bildiremeyenlerde (nonvoluntary) ötanazi
- Gönülsüz (involuntary) ötanazi

Yaşamı destekleyen tedavileri sınırlandırma kararları

Tedavileri esirgemek

Withholding

Birşeyi yapmaktan veya vermekten kaçınmak

Tedavileri sonlandırmak

Withdrawing

Geri çekmek

Vazgeçmek

Esirgemek mi? Sonlandırmak mı?

- Yaşamı Destekleyen Tedavileri (YDT) esirgemek ve sonlandırmak farksızdır
- YDT esirgemek sonlandırmaktan daha uygundur
- YDT sonlandırmak esirgemekten daha uygundur

Hasta açısından...

Kendi hakkında karar verme hakkına sahip olan hasta, değerleri ve beklentileri doğrultusunda yarar / yük olarak neyi kabul edeceğini, ne tür bir yaşam kalitesini katlanabilir bulacağını belirleme hakkına sahiptir.

Bu nedenle hasta ya da vekillerinin olası tedaviyle sunulacak ne kadar yarar için ne kadar sıkıntıyı göze alabileceklerine karar verebilmelerine olanak tanınmalıdır.

Yaşamı Destekleyen Tedavinin Reddedilmesi

- Karar verme kapasitesine sahip olan hastanın Aydınlatılmış Ret Hakkı
- 1983 Venedik Bildirgesi
- 1992 Dünya Tıp Birliği (DTB) Hekim Yardımlı İntihar İçin Tutumu
- 1998 Hasta Hakları Yönetmeliği (m.25)
- 2010 Türk Tabipleri Birliği Yaşamın Sonuna İlişkin Etik Bildirge

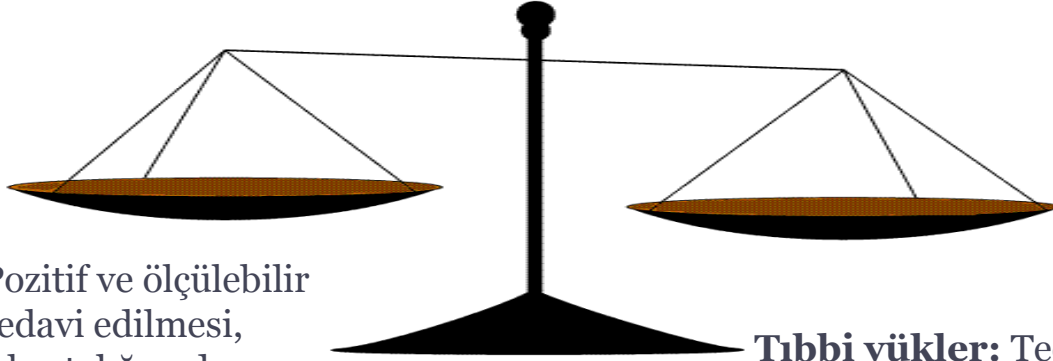
Yaşayan Dilek veya Tıbbi Vasiyet

- Karar verme kapasitesini kaybeden hastada,
- 1997 İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi
“müdahale sırasında isteğini açıklayabilecek durumda bulunmayan bir hastanın, tıbbî müdahale ile ilgili olarak önceden açıklamış olduğu istekleri gözönüne alınmalıdır”
- Türk Tabipleri Birliği Yaşamın Sonuna İlişkin Etik Bildirge

Hekim açısından...

Tıbbi yararın tarafsızca belirlenmesi - Orantılılık İlkesi

- Günlük uygulamalarda yarar / yük oranlarını hesaba katma anlayışının yaşamı korumakla ilgili mutlak ödev anlayışının yerine geçmesi önerilmektedir

Tıbbi faydalar: Pozitif ve ölçülebilir şekilde hastalığın tedavi edilmesi, durdurulması veya hastalığın, durumun, semptomların ve acının azalması

Yaşam kalitesi: hastanın yaşamına hem hasta hem diğerleri tarafından tatmin edici bulunan günler veya aylar eklenmesi

Tıbbi yükler: Tedavinin ölçülebilir bir fayda sağlamaması ve ağrı, acı ve güçsüzlüğü sürdürmesi

Yaşam kalitesi: Hastanın yaşam kalitesini baskılaması

Hekim açısından...

Tıbbi yararın tarafsızca belirlenmesi - Orantılılık İlkesi

- Özellikle yaşamın sonunda yetersiz bir hasta için yarar ve yükleri dengelemek zordur.
- Eğer bir tedavi orantısız şekilde fonksiyon kaybına, sakatlığa ya da ağrıya sebep olacaksa hekimin bu tedaviyi uygulama yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Hekim açısından...

Yaşam Kalitesinin değerlendirilmesi

- Yaşamın değeri ile karıştırılmamalıdır.
- Bireyin fiziksel, sosyal ve zihinsel fonksiyonlarının yeterliliği ve hastanın yaşamını bağımsız sürdürebilmesi anlamına gelir.

Hekim açısından...

Yaşam Kalitesinin değerlendirilmesi

- Yaşam sonu kararlarının verilmesinde yaşam kalitesi ölçüt olarak kullanılmalıdır
- Çünkü yaşam kalitesini değerlendirmemek kişileri, makul bir kişinin seçmeyeceği, insanın onuruna aykırı şekilde ve acı, sıkıntı dolu bir yaşamı yaşamaya zorlayabilmektedir.
- Örneğin minimalin altında yaşam kalitesi olan – bitkisel yaşam gibi- hastalar

Hekim açısından...

- **Yararsız olanı yapmama**
- **Kaynakları adil paylaşırma**

Boşuna / yararsız tedavi

Nicel Yaklaşım

Etkinlik

Son 100 vakada işe yaramamış olduğu sonucuna varılan müdahaleler

Fizyolojik yararsızlık

Nitel Yaklaşım

Fayda

Yalnızca kalıcı bilinçsiz durumu sürdüren ya da yoğun bakıma tamamen bağımlı olmaya son vermeyen tedaviler

Tibbin amaçlarına ulaştırmayan tedavi

YBÜ Triyajı

- Tedaviyle elde edilecek tıbbi fayda – geriye dönüş olasılığı
- Sağ kalım süresi - yaşam beklentisi
- Hastanın beklenen yaşam kalitesi
- Etkilenenlere yükü

Yaşamı Destekleyen Tedavilerin sınırlandırılması (Esirgenmesi veya sonlandırılması)...

- Özerk ve aydınlatılmış bir hasta/uygun vekili tarafından veya ilerisi için dilek vasıtasıyla reddedilen
- Getirdiği yükler sağladığı yararlardan ağır gelen
- Katlanılmaz bir yaşam kalitesini sürdüren
- Boşuna / yararsız olduğu kararına varılan
- Uygun triyaj mekanizmasıyla daha öncelikli hastaların bulunduğu kararına varılan hastalarda

Etik açıdan uygundur

Tanımlar

Hekim yardımlı intihar

- Ölümcül dozu hasta alır veya ilacı uygulayacak aleti kendisi çalıştırır.
- Hekim,
 - bilgi sağlayabilir
 - araç sağlayabilir
 - ilgili kuruluşlara yönlendirebilir

Ötanazi

- Hekim ölümcül dozda bir ilaç (örn. Potasyum klorid) uygular.
- Hekim hem ölüm aracını temin eder hem de ölüme neden olacak uygulamayı başlatan ajandır.

Bazı ülkelerde yasal düzenlemeler

Hekim yardımlı intihar

- Türkiye – 2004 TCK m. 84 yeterli kişiler için teşvik/yardım 10 yıla kadar; yetersizler için kasten adam öldürme
- İsviçre – 1941
- Oregon – 1997 (sınırlı uygulama)
- Hollanda – 2002
- Washington – 2008
- Lüksemburg – 2009
- İngiltere ??

Ötanazi

- Türkiye – 2004 TCK hüküm yok – 1998 HHY m. 13
- Hollanda – 2002
- Belçika – 2002
- Lüksemburg – 2009
- İngiltere ??

Koşullar

- Karar verme kapasitesine sahip hastanın gönüllü talebi
- Devam eden bir hekim-hasta ilişkisi
- Hasta ve hekim tarafından karşılıklı katılımı alınmış aydınlatılmış karar
- Destekleyen ancak eleştiren ve sorgulayan bir karar verme süreci
- Alternatiflerin düşünülüp tartılarak reddedilmiş olması
- Hastanın ölüm talebinin tekrarlayarak ifade edilmiş olması
- **Hastanın dayanılmaz ağrı-acı içinde olması**
- En az ağrı-acı veren ve rahatlama sağlayan araçların kullanılması

Gönüllülük bildiremeyenlerde (nonvoluntary) ötanazi Gröningen protokolü, 2005

- Tanı ve prognoz kesin
- Umutsuz ve katlanılmaz ağrı-acı
- Tanı, prognoz ve katlanılmaz ağrı acı için bağımsız bir başka hekim görüşü
- Ebeveynin ortak aydınlatılmış kararı
- Kabul edilmiş tıbbi uygulamalara uygun işlemler

Sonuç

- Ülkemizde YDT kararlarında yasal endişeler ön plandadır (Akpınar, 2005).
- Buna rağmen YDT sınırlandırma kararlarının verildiği az sayıda da olsa bazı çalışmalarla gösterilmiştir (İyilikçi ve ark, 2004; Bilgen, 2009; Özcan Şenses, 2009).
- Bu nedenle öncelikle uygulamada YDT'nin sınırlandırılması kararlarının nasıl gerçekleştiği konusunda geniş kapsamlı tanımlayıcı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Böylece;

- İlgili uzmanlık derneklerinin konuyu hukukçular ve yasa yapıcıları da içine alan çeşitli platformlarda tartışmaya açması,
- TTB Etik Bildirgeleriyle başlayan politikaların desteklenmesi ve
- Tüm bu çabaların yasal düzenlemelerin oluşumuna kaynaklık etmesi mümkün olabilir.

aslyakcay@yahoo.com